

JAARBOEK VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

47

1960

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

Commissie van Redactie: Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg;
Dr. A. Gorter, Bilthoven; O. N. Keuzenkamp-Roovers, Groningen;
Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta, Amsterdam.

Alle correspondentie betreffende redactie en administratie te richten
aan het secretariaat: Zeestraat 71B, 's-Gravenhage.

BOEKBESPREKINGEN

Centennial Publication of the American Numismatic Society Ed. H. Ingholt), New York 1958; H. L. Adelson, *The American Numismatic Society 1858—1958*, New York 1958.

De American Numismatic Society heeft op waardige wijze zijn 100-jarig bestaan gevierd met de uitgave van een monumentale feestbundel, waarvoor vooraanstaande numismatici uit alle landen waren uitgenodigd. In het jubileumsjaar 1958 verscheen een fraai en kloek boekwerk, waaraan niet minder dan 49 auteurs hebben medegewerkt.

Toch is het resultaat niet bevredigend. Druk en illustraties zijn perfect van uitvoering. De bijdragen zijn van uitstekende kwaliteit, hoewel wat ongelijk van lengte en belang. Maar het geheel lijdt toch in hoge mate aan de euvelen van zo menige feestbundel: het is weinig handzaam zowel door zijn formaat en omvang als door zijn onsamenhangendheid. Deze laatste wordt nog vergroot door het ontbreken van enige systematische of chronologische rangschikking. Om onnaspeurlijke redenen volgen de artikelen elkaar op naar alfabetische volgorde van de auteursnamen. Het opzoeken van de bijdragen op enig speciaal gebied wordt nog moeilijker doordat dan weer in de inhoudsopgave de titels vooraan en de auteursnamen achteraan staan.

Het is dus wel te vrezen, dat alleen numismatische bibliotheken zich aan de aanschaf van dit moeilijk te hanteren boekwerk zullen wagen; archeologische en historische boekerijen zullen allicht worden afgeschrikt. De numismatische wetenschap ware beter gediend, indien deze opstellen verdeeld waren geweest over afzonderlijke, hanteerbare delen, die elk een bepaalde periode behandelden; deze hadden dan ook buiten de enge kring van vakgenoten hun weg gevonden.

Dit neemt niet weg dat in deze artikelen voor de volhardende speurder een schat van wetenswaardigheden is te vinden. Het is ondoenlijk in kort bestek enig denkbeeld te geven van de rijke en gevarieerde inhoud. Het grootste deel ligt op het gebied van Griekse en Romeinse numismatiek. Voor de Nederlandse lezer is het opstel van dr. H. Enno van Gelder van speciaal belang. Dit behandelt de oudste muntordonnanties in de Nederlanden en wel speciaal de gesloten groep die tussen 1499 en 1539 in druk is verschenen. De schrijver wijst op het ontstaan van gedrukte en met houtsneden geïllustreerde plakaten in het laatste kwart van de 15e eeuw, door de uitvinding van de boekdrukkunst mogelijk gemaakt, en op het belang van hun inhoud voor de monetaire geschiedenis niet alleen

van de Nederlanden, maar van geheel Europa. Immers zij geven een volledig beeld van de geldcirculatie, stellen het gehalte van al deze binnen- en buitenlandse munten vast en veelal het tijdstip van emissie en beelden bovendien verscheidene muntsoorten af, waarvan geen exemplaren zijn bekend. De uitvoerige lijsten achteraan geven een complete documentatie.

Als tweede deel van de jubileumsuitgave is een omvangrijke geschiedenis van de Society verschenen, van de hand van H. L. Adelson, bekend door zijn publikaties op vroeg-byzantijns gebied. Merkwaardig is de groei van particuliere amateursvereniging tot min of meer officiële wetenschappelijke instelling van internationale faam. Om ons onbegrijpelijke redenen is dit boek iets kleiner van formaat, zodat de beide delen eigenlijk geen geheel vormen.

Ondanks de vele bezwaren mogen wij het jubilerende genootschap dankbaar zijn voor zijn initiatief en voor de royale wijze waarop het is uitgevoerd.

A. N. Z.—J. J.

W. A. van Es, *De Romeinse muntvondsten uit de drie noordelijke provincies*. Scripta Academica Groningana, Groningen 1960.

De kennis van de geschiedenis is grotendeels afhankelijk van de bronnen, die wij bezitten. Nu zijn de bronnen over de oudste geschiedenis van Nederland niet zo talrijk. De Romeinse schrijvers Caesar, Tacitus en Plinius vertellen wel het een en ander over onze streken, maar erg uitvoerig zijn zij toch niet. Bovendien is het niet waarschijnlijk dat een van deze schrijvers ten noorden van de grote rivieren is geweest. Het is dan ook niet te verwachten dat zij ons uitvoerig kunnen inlichten over de toestand in Nederland aan het begin van onze jaartelling. De studie van Van Es vormt daarom een belangrijke bijdrage, temeer omdat het gaat om de muntvondsten in de drie noordelijke provincies, die nooit deel hebben uitgemaakt van het Romeinse rijk maar toch vaak bereisd werden door de Romeinse kooplieden, die voor de legioenen aan de Rijn veel leer en levensmiddelen kochten. De noordelijke provincies behoorden tot het vrije Germanië en tegen de Germanen hebben de Romeinen eeuwenlang de grenzen van hun rijk moeten verdedigen.

In deze studie zijn door Van Es alle plaatsen, waar Romeinse munten gevonden zijn nauwkeurig nagegaan. De archeoloog, historicus maar vooral ook de numismaat kunnen hierdoor interessante gegevens verzamelen. Want het nauwkeurig registreren van de muntvondsten maakt het

mogelijk gegevens te verstrekken omtrent de datering van andere voorwerpen, het verduidelijkt de economische omstandigheden en geeft inzicht in de wetmatigheden van de geldomloop in die perioden. De schrijver heeft de muntvondsten in vier categorieën ingedeeld:

- a. gesloten muntvondsten,
- b. muntcomplexen uit nederzettingen,
- c. grafvondsten,
- d. los gevonden munten.

Iedere categorie schept eigen problemen en is gebonden aan eigen wetmatigheden. In zijn overzichtelijke beschrijving behandelt Van Es in het eerste deel van zijn studie de wetmatigheden, waaraan de muntvondsten onderworpen zijn en de conclusies, die men daaruit kan trekken, daarna volgen de vondstlijsten per provincie met de beschrijving van de vindplaats, en tenslotte vormen de kaarten en grafische voorstellingen een afsluiting van deze belangrijke publikatie. Vooral degenen, die zich interesseren voor het handelsverkeer van de Friezen, want zo worden die volksstammen uitsluitend door de Romeinen genoemd, vinden in deze studie vele gegevens. Maar de munten zijn wellicht niet uitsluitend door de handel verkregen, ook plachten de Romeinen hun burens met goudstukken tot grotere vredelievendheid aan te zetten. Tevens moge deze publikatie opwekken tot een bezoek aan de musea van Leeuwarden en Assen, waar nog talrijke andere Romeinse voorwerpen uit de noordelijke provincies zijn te zien.

A. C. HAAK

I. G. Spasskij, *Taleri w Russkom denezjnom obrasjtsjenij 1654—1659 godow* (Daalders in de Russische circulatie 1654—1659), Leningrad 1960 (met Engels résumé).

De conservator van de numismatische afdeling van de Ermitage publiceert na jarenlange voorbereiding een uitvoerige catalogus van de Europese munten, die in 1655 in Rusland voorzien zijn van de bekende klop met afbeelding van de Tsaar te paard, hier gewoonlijk bekend als jefimki.

Aan de catalogus gaat een inleiding vooraf (in het Engels geresumeerd) waarin de omstandigheden die tot de instempeling leidden, worden uiteengezet. Aanleiding was de verovering van de Oekraïne in 1654. Terwijl in Rusland zelf slechts de kleine zilveren kopeken circuleerden, was het muntwezen in het nieuwe gebied, dat voordien tot Polen behoord had, gebaseerd op de Europese daalder. Aanvankelijk werden de omlopende

daalders met nieuwe stempels overgeslagen en in omloop gebracht voor 1 roebel = 100 kopeken. Dit was echter geen succes, zowel omdat het overslaan technisch grote moeilijkheden opleverde als omdat de te hoge waardering van de nieuwe stukken, die in zilverinhoud met 64 kopeken overeenkwamen, de circulatie verstoorde. Weldra heeft men dan ook ervan afgezien en de daalders met behulp van de bekende klop „gerusificeerd” en voor 64 kopeken in omloop gelaten.

In Rusland zelf hebben deze stukken nauwelijks gecirculeerd, daar zij weldra verdrongen werden door de sinds 1655 massaal geslagen minderwaardige koperen kopeken. Blijkens muntvondsten bleven zij echter in de Oekraïne nog wel geruimte tijd in gebruik. Daar werden in dezelfde tijd ook door particulieren valse kloppen aangebracht, waarvan enkele exemplaren bewaard gebleven zijn. De uitgebreide catalogus geeft dus in de eerste plaats een beeld van de verschillende daalders, die in 1655 in de Oekraïne circuleerden.

Door de auteur worden naast 38 overgeslagen daalders 956 geklopte daalders nauwkeurig beschreven. Ongeveer de helft hiervan bevindt zich in de bijzonder rijke collectie van de Ermitage, de overige werden bijeengebracht uit Russische en buitenlandse verzamelingen of — zorgvuldig aangeduid — ontleend aan publikaties en veilingcatalogi. Te betreuren is, dat bij de zorgvuldige verwijzingen veelal van verouderde literatuur gebruik is gemaakt: na 1917 verschenen werken zijn te Leningrad grotendeels onbekend gebleven. Op 24 platen worden de geklopte zijden van talrijke exemplaren afgebeeld.

De herkomst der geklopte munten is bijzonder interessant. Spanje en Italië zijn zeer spaarzaam met resp. 2 en 4 ex. vertegenwoordigd, Frankrijk (afgezien van Metz en Straatsburg) en Engeland ontbreken geheel. Iets meer ex. komen uit de aangrenzende gebieden: Hongarije, Polen en Scandinavië. Maar de grote massa wordt gevormd door Duitse en Nederlandse munten. Van de 956 jefimki zijn 151 patagons van de Spaanse Nederlanden en 201 Ned. rijksdaalders van de provinciën en steden van de Republiek. Merkwaardigerwijze schijnt de geringere waarde van de patagons niet opgemerkt te zijn, althans geen bezwaar gevormd te hebben deze als gelijkwaardig met de overige te laten circuleren. Onder de van valse kloppen voorziene stukken genieten de Nederlandse munten zelfs het twijfelachtige voorrecht de meerderheid te vormen: in hoofdzaak de veel lichtere leeuwendaalders en achtentwintigen. Tezamen echter weer een duidelijke bevestiging van de ook uit onze bronnen bekende grote rol, die het Nederlandse geld in Oost-Europa speelde.